

Herdenking en viering bevrijding Gein 3 Dorp, Amsterdam

2 september 2020

Meneer de commissaris van de Koning, mevrouw de stadsdeelvoorzitter, geachte hoofdredacteuren, beste leden van het wijkcomité

Wat een mooi initiatief is dit.

Hier zien we hoe een wijkcomité, helemaal op eigen initiatief, op een bijzondere manier invulling geeft aan de viering van 75 jaar vrijheid. Met dit monument krijgen de straten een gezicht en de verzetsstrijders een biografie.

Door uitgebreid speurwerk van het organisatiecomité ligt hier nu deze krant met het motto van dominee Buskes: 'Het Parool blijft: wees Trouw aan De Waarheid in Vrij Nederland' – en is er een portret van elk van de naamgevers van de straten in de wijk.

Na 35 jaar Gein 3 weten we nu precies wat ze deden – en hoe ze er uit zagen. Voor het Nationaal Comité 4&5 mei is een initiatief als dit een geweldige ondersteuning van ons werk. En het past in een prachtige Nederlandse traditie: de eerste herdenking op de Waalsdorpervlakte was ook een burgerinitiatief en het monument op de Dam is er gekomen dankzij de vele bijdragen van de bevolking.

Daarom vind ik het bijzonder dat ik hier vandaag mag spreken.

Dat geldt zeker dit jaar, nu het 75 jaar geleden is dat Nederland werd bevrijd. Een feestjaar dat op 31 augustus 2019 in Terneuzen begon, waarbij we vierden dat bij de Slag om de Schelde de haven van Antwerpen in handen kwam van de geallieerden. En we sluiten het jaar af op 23 oktober, in het Vredespaleis, waarbij we vieren dat 75 jaar geleden de VN werd opgericht. Een jaar met vele mijlpalen. Ook vandaag is er één van: op 15 augustus capituleerde de keizer van Japan en kwam een einde aan de oorlog in Zuid-Oost-Azië, maar pas op 2 september 1945 werd de officiële overgave van Japan ondertekend – en dat was dus het definitieve einde van de Tweede Wereldoorlog.

Het is dus een bijzonder jaar, maar ook wel op een heel andere manier dan we gedacht hadden. Veel herdenkingen en vieringen waar mensen soms al jaren

naartoe leefden konden niet doorgaan. Of het werd een zeer sobere bijeenkomst, zoals op 4 mei op de Dam.

Misschien juist daarom was de bijdrage van de media aan deze viering nog wel extra belangrijk. De geweldige 'bevrijdingsjournaals' van de NOS. De podcast *Nu het nog kan* in Vrij Nederland.

De interviews over de bevrijding in Trouw, de serie *75 jaar vrijheid in Amsterdam* in Het Parool, de mooie bijlagen rond 75 jaar vrijheid bij alle kranten van de Persgroep - zo hielpen de media om de leegte te vullen van bijeenkomsten die niet of heel beperkt doorgingen. Zo bleek ook dit jaar maar weer hoe belangrijk de rol van de media is.

Juist de mensen die we vandaag herdenken wisten dat maar al te goed. Tijdens de dictatuur van de oorlogsjaren waren de berichten in de kranten en op de radio geen nieuws maar propaganda.

Wie de waarheid wilde weten, moest die elders zoeken.

In de illegale bladen kon je lezen wat er werkelijk gebeurde in Nederland en in de rest van wereld. Zij toonden het ware en meedogenloze gezicht van de bezetter; zij schreven over de vervolging van de Joden en de executies van verzetsmensen. Maar zij boden ook hoop: kijk, de bevrijders rukken op! Parijs is al ingenomen! Dat las je niet in de NSB-krant Volk en Vaderland.

Een groot deel van de mensen die voor de illegale pers werkten, als journalist of drukker of koerier, heeft daarvoor de hoogste prijs betaald. Vandaag herdenken we twintig van hen – maar het waren er veel meer. Zij speelden een ongekend heldhaftige rol tijdens de bezetting. Als symbool van wat cruciaal is in een democratie – een vrije pers.

En daarmee zijn ze ook nog steeds ons voorbeeld voor vandaag.

Want ook in vreedstijd zijn media cruciaal in een democratie.

De hoofdredacteuren die hier vandaag aanwezig zijn vertegenwoordigen - of vertegenwoordigde - ieder een belangrijk medium in Nederland. Op hun schouders rust de verantwoordelijkheid om de erfenis van hun illegale voorgangers in ere te houden. Om zich steeds bewust te zijn van de vraag: varen we nog de goede koers? Wat zouden zij er van vinden?

In haar laatste boek *Twilight Of Democracy* schrijft de Amerikaanse journaliste Anne Applebaum hoe een deel van haar collega's en vrienden in de afgelopen jaren het verkeerde pad op is gegaan.

Ze lieten zich verleiden door de lokroep van autoritaire leiders.

Ze stelden zich in dienst van hele en halve dictators, zoals in Polen, Hongarije en de VS. Ze hitsten mensen tegen elkaar op, maakten politici van de oppositie verdacht. Intellectuelen, schrijvers, tv-producenten, journalisten, bloggers. Applebaum noemt hen 'de klerken' en ze beschrijft hoe een dictator zulke klerken, handlangers nodig heeft. Zijn basis is het boze, teleurgestelde, rancuneuze electoraat – maar de klerken geven hem vleugels.

Dat kan schijnbaar onschuldig beginnen. De Poolse echtgenoot van Applebaum was bevriend met Boris Johnson, die in de jaren 90 als correspondent in Brussel werkte voor de *Daily Telegraph*.

En Applebaum zag daar hoe Johnson zijn column voor die krant vulde met volstrekt uit zijn duim gezogen berichten over hoe de Brusselse bureaucratie een bedreiging was voor het Verenigd Koninkrijk. "Ze gaan onze Engelse roze worstjes verbieden!" "Ze willen de dubbeldekker afschaffen!" Johnson vond het geweldig geestig. Maar we weten hoe het is afgelopen. Uiteindelijk stemden de Engelsen voor een Brexit waarvan niemand kan overzien hoe het zal aflopen.

Boris Johnsons werk is voor mij een schoolvoorbeeld van cynische journalistiek. Willens en wetens onzin opschrijven – en je niet afvragen wat de gevolgen kunnen zijn.

Politici afschilderen als zakkenvullers en luiaards – en je niet afvragen wat de gevolgen kunnen zijn.

In de meeste, serieuze Nederlandse media zien we dat gelukkig niet. Maar zoals Applebaum schrijft: dat kan zomaar veranderen – kijk naar de invloed van de sociale media.

Kritische journalistiek is een van de pijlers onder de democratie. Journalisten moeten laten zien waar de democratie tekort schiet, waar politici verkeerde beslissingen nemen, hun werk niet goed doen, fouten verdoezelen. Maar wel altijd met het idee voor ogen: de meeste politici deugen en doen hun best.

De Volksvertegenwoordiging verdient het dat we haar met respect bejegenen. Democratie is - om met Herman van Gunsteren te spreken - onvermijdelijk een modderig proces, waarin veel wordt vergaderd en gepolderd en waarin veel

compromissen worden gesloten. Maar het laatste wat democratie kan gebruiken is cynisme. Dat zaagt aan haar poten, tast haar geloofwaardigheid aan en ondergraaft uiteindelijk haar bestaan.

De vrijheid, de democratie en de rechtsstaat – dat is waar de mensen die we hier vandaag herdenken hun leven voor hebben gegeven. Ze werden gefusilleerd op de Waalsdorpervlakte, zoals de mannen van De Waarheid. Of in Leusden, zoals de mannen van Het Parool. Ze verdwenen in een Duits kamp, zoals bij Trouw gebeurde. Of ze kwamen om in de gevangenis van Scheveningen, zoals de dappere koerierster van Vrij Nederland Maria Snel – al in november 1941.

Het eren van hun levens en hun werk en het stilstaan bij de gruwelen van de oorlog, dat is wat we elk jaar doen op 4 mei.

Dat is herdenken. Maar herdenken is ook: stilstaan bij het feit dat we alles wat ‘normaal’ voor ons is kunnen verliezen.

Zoals de democratie, de rechtstaat, de vrijheid.

En dat we dus altijd waakzaam moeten blijven.

Zeker ook de journalisten – want zij zijn de wachters van de democratie.

Deze portretten zullen ons daar voor altijd aan blijven herinneren. En de bewoners van deze wijk kunnen voortaan op 4 mei bloemen leggen bij hun eigen, door henzelf georganiseerde monument.